

Crime Prevention in Religious Tourism of Tehran City (Case Study: Abdolazim Hassani Shrine and Imamzadeh Saleh)

Naematollah Narogheh¹, Mohsen Rezaei² , Jalal Amini³

1. Assistant Professor, Department of Law and Criminology, Faculty of Police Science and Technology, Amin Police University, Tehran, Iran. E: nan.teh58@gmail.com

2. Assistant Professor, Department of Law and Criminology, Faculty of Police Science and Technology, Amin Police University, Tehran, Iran. Corresponding Author. E: Mohsenrezaee3492@gmail.com

3. Assistant Professor, Department of Crime Detection, Faculty of Intelligence and Crime Investigation, Amin Police University, Tehran, Iran. E: aminij51@yahoo.com

ARTICLE INFO

ABSTRACT

Keywords

Crime prevention
Religious tourism
Pilgrimage sites
Urban security

Article History:

Received:

03 NO 2024

Received in revised form:

27 JA 2025

Accepted

29 JA 2025

Available online:

19 FE 2025

This study investigates crime prevention in religious tourism within Tehran, focusing on Abdolazim Hassani Shrine and Imamzadeh Saleh. Using a qualitative and exploratory approach, semi-structured interviews with security experts, police officials, shrine managers, and pilgrims were conducted. Thematic analysis identified four main categories of crime-related factors: environmental, socio-cultural, managerial-institutional, and technological. Findings highlight the influence of poor spatial design, overcrowding, cultural heterogeneity, weak legal and managerial structures, insufficient training, and lack of advanced technologies. The study concludes that crime prevention in religious sites requires an integrated approach involving spatial redesign, improved training, technology adoption, managerial reform, and institutional cooperation. This comprehensive model can significantly improve safety and trust in religious tourism.

Citation: Narogheh, N., Rezaei, M. & Jalal Amini, J. (2025). Crime Prevention in Religious Tourism of Tehran City (Case Study: Abdolazim Hassani Shrine and Imamzadeh Saleh). *Journal of Geography*, 23 (85), 123-141.

 <http://doi.org/10.22034/jiga.2025.2050537.1372>

© The Author (s).

Publisher: Iranian Geographical Association. This is an open access

article under the CC BY NC license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>)

Extended Abstract

Introduction

Religious shrines, particularly in metropolitan areas such as Tehran, not only serve as religious and cultural hubs but also play an essential role in shaping social interactions. Due to the high influx of pilgrims and the dynamic nature of these sites, ensuring security and preventing crime are crucial. This research aims to identify and analyze the factors influencing crime in two major religious sites of Tehran, namely the Abdolazim Hassani Shrine and Imamzadeh Saleh.

Methodology

This study employed a qualitative, exploratory approach using thematic analysis. Data were collected through semi-structured interviews with security experts, police commanders, shrine managers, and a number of pilgrims. The analysis was conducted in three stages: initial coding, organizing themes, and global themes. To ensure research validity, four conventional qualitative criteria were applied: credibility, dependability, transferability, and confirmability.

Results and Discussion

The analysis revealed four major categories of factors contributing to crime in the studied religious sites: (1) environmental, (2) socio-cultural, (3) managerial-institutional, and (4) technological. Key issues included poor spatial design, population congestion, cultural heterogeneity, legal and managerial shortcomings, insufficient training of pilgrims and police forces, and lack of adequate technological infrastructure. Crime prevention in religious shrines requires a comprehensive and integrated strategy addressing spatial redesign, improved training, application of advanced technologies, reform of managerial structures, and stronger institutional cooperation.

Conclusion

Adopting a holistic crime prevention model can significantly enhance security and tranquility in religious tourism destinations and strengthen public trust in safety measures.

Funding

There is no funding support.

Authors' Contribution

All of the authors approved the content of the manuscript and agreed on all aspects of the work.

Conflict of Interest

Authors declared no conflict of interest.

Acknowledgments

We are grateful to all the scientific consultants of this paper.

References

- 1) Akbari, M., Boostan Ahmadi, V., Ansari, M. & Sohrabi, V. (2022). Measuring the position of Islamic countries in terms of global travel and tourism competitiveness index using MABAC technique. *Regional Planning Journal*, 12(45), 1–18. [Persian]
<https://doi.org/10.30495/jzpm.2022.4302>
- 2) Asadian Ardekani, F., Sadeghi Shahdani, H. & Elahyari, N. (2024). An analysis of the importance and performance of effective components in crime prevention in tourism destinations with an environmental design approach (Case study: Tourism axis of Imam Ali (AS) Square and Naqsh-e Jahan Square of Isfahan). *Tourism and Development*, 13(1), 195–217.
<https://doi.org/10.22034/2023.368462.2687jtd>
- 3) Bayat, R., Kalantari, M. & Hasani, S. (2010). Empowering urban streets and neighborhoods against delinquency through environmental design (CPTED). Second Conference on Urban Planning and Management, Ferdowsi University of Mashhad. [Persian]
- 4) Mohammadi, S., Hosseinzadeh Dalir, K., & Norouzi Sani, P. (2017). Assessing the impact of type and extent of land use on the formation of crime-prone hotspots: Case study of theft crimes in Tabriz. *Urban Research and Planning*, 8(29), 43–60. [Persian]
<https://doi.org/20.1001.1.22285229.1396.8.29.3.7>

- 5) Shariati Mazinani, S., & Foroughzadeh, S. (2017). Public spaces and women's security in the city of Mashhad. *Strategic Studies on Social Problems*, 6(4), 71–90. <https://doi.org/10.22108/ssoss.2018.100985.1007>
- 6) [Persian]
- 7) Sadeghi, A. R., & Bagherzadeh, O. (2018). Enhancing environmental security in religious cities through analysis and zoning of asset attractiveness: Case study of Mashhad. *Strategic Studies on Social Problems*, 7(4), 75–92. [Persian] <https://doi.org/10.22108/SSOSS.2019.104760.1104>
- 8) Rokhsh Mah, M. R., & Bidkhor, A. (2021). The role of security in religious tourism in Samen area of Mashhad metropolis. *Tourism and Sustainable Development*, 16(4), 47–54. [Persian] <http://trsd.ir/post.aspx?id=732>
- 9) Dehshiri, M. R., & Baharloo, M. R. (2020). The impact of Iran-Iraq police interactions on the development of religious tourism. *NAJA Strategic Studies Journal*, 5(15), 139–172. <https://doi.org/20.1001.1.25381946.1399.5.15.6.0> [Persian]
- 10) Goodarzi, R. (Trans.). (2011). *Crime and tourism: Collection of essays on terrorism* (by Mac Jerome Leroy & Klaus Albachuterk). Isfahan: Applied Research Center of Isfahan Police Command. [Persian]
- 11) Kalantari, M., Heydarian, M., & Mahmoudi, A. (2011). Securing urban physical space against delinquency through crime prevention strategies using environmental design. *Police Knowledge Quarterly*, 12(3), 51–74. [Persian] http://pok.jrl.police.ir/article_97035.html
- 12) Youngs, D., & Canter, D. (2010). *Principles of geographical profiling of offenders* (Persian trans.). Tehran: Detective Publications. [Persian]
- 13) Kalantari, M. (2001). *A study of crime geography in Tehran urban areas* (Doctoral dissertation). Faculty of Geography, University of Tehran. [Persian]
- 14) Mousavi, S. A., & Ghanbari Baghsiah, A. (2024). Explaining the role of physical factors in the formation of crime-prone spots in Bushehr city. *Police Science Research Journal*, 4(26), 34–56. [Persian]. http://pok.jrl.police.ir/article_103465.html
- 15) Kalantari, M., Shia, E., & Rafieian, M. (2020). Relational model of place-crime management as a methodological approach in urban crimes. *Police Science Research Journal*, 22(4), 25–67. <https://doi.org/20.1001.1.17359252.1399.22.4.2.5> [Persian]
- 16) Mohammadsal, Gh. (2012). *Fundamentals of crime prevention*. Tehran: Mizan Publishing. [Persian]
- 17) Norouzi, B., Barani, M., & Sarkeshkian, S. M. H. (2013). *Crime prevention (From theory to practice with emphasis on the role of police)*. Tehran: Education and Training Deputy of NAJA. [Persian]
- 18) Safari, A. (2007). Theoretical foundations of situational crime prevention. *Journal of Legal Research*, (33), 75–96. [Persian] https://lawresearchmagazine.sbu.ac.ir/article_56568.html
- 19) Mirkhalili, S. M. (2004). Situational prevention from the perspective of Islamic teachings. *Islamic Law*, 1, 59–76. [Persian] <https://www.noormags.ir/view/en/articlepage/61124>
- 20) Najafi Abrandabadi, A. H. (1997). The relationship between situational prevention and delinquency control. *Journal of Legal Research*, 1(19–20), 605–628. [Persian] https://lawresearchmagazine.sbu.ac.ir/article_56662.html
- 21) Cozens, P. M., Saville, G., & Hillier, D. (2005). Crime prevention through environmental design (CPTED): A review and modern bibliography. *Property Management*, 23(5), 328–344. <https://doi.org/10.1108/02637470510631483>
- 22) Piopiunik, Marc, & Ruhose, Jens. (2017). Immigration, regional conditions, and crime: Evidence from an allocation policy in Germany. *European Economic Review*, 92, 258–282. <https://doi.org/10.1016/j.euroecorev.2016.12.007>
- 23) Taylor, B., & Ralph, K. (1998). *Crime and peace*. National Institute of Justice (NIJ).
- 24) Wang, D., Ding, W., Lo, H., Morabito, M., Chen, P., Salazar, J., & Stepinski, T. (2013). Understanding the spatial distribution of crime based on its related variables using geospatial discriminative patterns. *Computers, Environment and Urban Systems*, 39, 93–106. <https://doi.org/10.1016/j.compenvurbsys.2013.01.008>

پیشگیری از جرم در گردشگری مذهبی شهر تهران (مورد مطالعه حرم حضرت عبدالعظیم حسنی و امامزاده صالح)

نعمت اله ناروقه^۱، محسن رضایی^۲، جلال امینی^۳

۱. استادیار گروه حقوق و جرم شناسی، دانشکده علوم و فنون انتظامی، دانشگاه جامع علوم انتظامی امین، تهران، ایران. nan.teh58@gmail.com

۲. استادیار گروه حقوق و جرم شناسی، دانشکده علوم و فنون انتظامی، دانشگاه جامع علوم انتظامی امین، تهران، ایران. (نویسنده مسئول) Mohsenrezaee3492@gmail.com

۳. استادیار گروه کشف جرایم دانشکده علوم و فنون اطلاعات و آگاهی دانشگاه جامع علوم انتظامی امین، تهران. aminij51@yahoo.com

چکیده

اطلاعات مقاله

واژگان کلیدی:

پیشگیری
جرم
گردشگری مذهبی
اماکن زیارتی
امنیت شهری

اماکن زیارتی، به‌ویژه در کلان‌شهرهایی مانند تهران، نه تنها کانون‌های دینی و فرهنگی به شمار می‌آیند، بلکه نقشی اساسی در شکل‌دهی به تعاملات اجتماعی ایفا می‌کنند. با توجه به حجم بالای حضور زائران و پویایی این فضاها، تأمین امنیت و پیشگیری از جرم در آن‌ها ضرورتی انکارناپذیر دارد. این پژوهش با هدف شناسایی و تحلیل عوامل مؤثر بر وقوع جرم در دو مکان مذهبی شاخص، یعنی حرم حضرت عبدالعظیم حسنی و امامزاده صالح در شهر تهران انجام شده است. این مطالعه با رویکرد کیفی و ماهیتی اکتشافی، به روش تحلیل مضمون انجام پذیرفته است. داده‌ها از طریق انجام مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با خبرگان امنیتی، فرماندهان انتظامی، مدیران اماکن مذهبی و شماری از زائران گردآوری شد. تحلیل داده‌ها در سه مرحله کدگذاری اولیه، مضامین سازمان‌دهنده و مضامین اصلی صورت گرفت. به منظور اطمینان از اعتبار پژوهش، از چهار معیار مرسوم در مطالعات کیفی شامل اعتبارپذیری، قابلیت اعتماد، انتقال‌پذیری و تأییدپذیری استفاده شد. نتایج حاصل از تحلیل مضمون نشان داد که چهار دسته عامل اصلی در وقوع جرم در این اماکن دخیل‌اند: عوامل محیطی، عوامل اجتماعی - فرهنگی، عوامل مدیریتی - نهادی و فناوری‌های نوین. ضعف طراحی فضا، تراکم جمعیت، ناهمگونی فرهنگی، نارسایی‌های قانونی و مدیریتی، عدم آموزش کافی زائران و نیروهای انتظامی، و فقدان زیرساخت‌های فناورانه مناسب از جمله مهم‌ترین مؤلفه‌های شناسایی شده بودند. پیشگیری از جرم در اماکن زیارتی مستلزم اتخاذ رویکردی جامع و یکپارچه است که عناصر بازطراحی محیط، ارتقای آموزش، بهره‌گیری از فناوری‌های نوین، اصلاح ساختارهای مدیریتی و تقویت مشارکت نهادی را همزمان دربرگیرد. تحقق این هدف می‌تواند نقشی مؤثر در افزایش امنیت و آرامش زائران ایفا کند.

تاریخ دریافت:

۱۴۰۳/۱۰/۲۳

تاریخ بازنگری:

۱۴۰۳/۱۲/۲۹

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۴/۰۱/۲۸

تاریخ چاپ:

۱۴۰۴/۰۳/۰۱

استناد: ناروقه، نعمت اله؛ رضایی، محسن و امینی، جلال. (۱۴۰۴). نزدیک سپاری و سیاست همسایگی در اقتصاد شبکه‌ای، درس‌هایی از تجربه مناطق آزاد مکزیک، نشریه جغرافیا، (۸۵) ۲۳، ۱۴۱-۱۲۳.

<http://doi.org/10.22034/jiga.2025.2050537.1372>

مقدمه و پیشینه

گردشگری مذهبی یکی از اشکال مهم گردشگری فرهنگی است که نقش بسزایی در تحکیم پیوندهای اجتماعی، ارتقای سرمایه اجتماعی و پویایی اقتصادی جوامع دارد. در کشورهای اسلامی همچون ایران، این نوع از گردشگری علاوه بر ابعاد فرهنگی و اقتصادی، واجد اهمیت امنیتی و اجتماعی نیز هست؛ چراکه حضور گسترده زائران در اماکن مذهبی، به‌ویژه در ایام خاص مذهبی، بستر شکل‌گیری مجموعه‌ای از تعاملات پیچیده را فراهم می‌آورد که گاه با چالش‌های نظم عمومی، بزه‌دیدگی، جرم‌خیزی و حتی تهدیدات اجتماعی همراه می‌شود. شهر تهران، علی‌رغم آن‌که بیشتر به‌عنوان پایتخت سیاسی و اداری کشور شناخته می‌شود، با دارا بودن اماکن مذهبی مهمی چون حرم حضرت عبدالعظیم حسنی (ع)، امامزاده صالح (ع)، امامزاده یحیی (ع)، امامزاده پنج‌تن لویزان و دیگر زیارتگاه‌های شهری، یکی از کانون‌های اصلی گردشگری مذهبی در سطح ملی محسوب می‌شود. نکته قابل توجه آن است که زائران اماکن مذهبی، گاه به‌طور سهوی قربانی جرایم می‌شوند و برخی مواقع نیز عمداً از سوی مجرمان هدف قرار می‌گیرند؛ به‌طوری‌که جرایمی از قبیل سرقت، کلاهبرداری، جیب‌بری، تعرض به نوامیس، توزیع اقلام غیرمجاز و سوءاستفاده از پوشش مذهبی در این فضاها اتفاق می‌افتد. عدد بزه‌دیدگی شدن گردشگران مذهبی، هم از حیث کمی و هم از نظر کیفی، قابل توجه است و تبعات گسترده‌ای به‌دنبال دارد. برای نمونه، در برخی موارد گزارش شده، بزه‌دیدگی زائران خارجی موجب پیگیری دیپلماتیک و آسیب به وجهه بین‌المللی کشور شده است. این مسئله ضرورت اتخاذ راهبردهای علمی درازمدت، میان‌مدت و حتی کوتاه‌مدت را برای تأمین امنیت زائران ایجاب می‌نماید و لزوم انجام تحقیقات کاربردی در این حوزه را دوجندان می‌سازد. در این میان، آنچه موجب تعمیق مسئله می‌شود، فقدان راهبردهای پیشگیرانه منسجم، بومی و هدفمند برای کنترل و کاهش جرایم در فضاهای زیارتی است. رویکردهای امنیتی رایج، عمدتاً بر مقابله پس از وقوع جرم تمرکز دارند و کمتر به پیشگیری علمی، ساختاری و فرهنگی پرداخته‌اند. از این‌رو، پژوهش حاضر با هدف شناسایی راهکارهای پیشگیری از جرم در صنعت گردشگری مذهبی شهر تهران و تلاش برای ارتقاء امنیت این فضاها، درصدد است خلأهای موجود در حوزه سیاست‌گذاری و عمل را شناسایی کند. در ادامه نمونه‌هایی از پژوهش‌های صورت‌گرفته پیرامون موضوع (پیشگیری از جرم در گردشگری مذهبی) ارائه شده است.

اسدیان اردکانی، صادقی شاهدانی و الهیاری (۱۴۰۲) در پژوهشی با عنوان (تحلیلی بر اهمیت و عملکرد مؤلفه‌های مؤثر در پیشگیری از جرم در مقاصد گردشگری با رویکرد طراحی محیطی)، در نتایج نشان دادند که مؤلفه‌هایی مانند «نفوذپذیری»، «وجود امنیت و القای حس آن»، «کاهش فضاهای متروکه»، «حذف زوایای پنهان» و «کنترل کاربری‌های دارای هنجارهای اجتماعی» از بیشترین اهمیت برخوردارند، اما عملکرد ضعیفی داشته‌اند. همچنین مؤلفه‌هایی نظیر «تعداد کاربری‌های تجاری - اداری»، «مراسم‌های آیینی»، «نظافت محیط» و «کاربری‌های جاذب جمعیت» بیشترین عملکرد را نشان دادند. این پژوهش بر لزوم توجه به طراحی محیطی برای ارتقای امنیت در مقاصد گردشگری تأکید دارد.

اکبری، بوستان احمدی، انصاری و سهرابی (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان سنجش جایگاه کشورهای اسلامی از نظر شاخص‌های رقابت‌پذیری جهانی سفر و گردشگری با استفاده از تکنیک ماباک (MABAC) به تحلیل تطبیقی عملکرد ۲۰ کشور اسلامی از منظر شاخص‌های چهارده‌گانه رقابت‌پذیری سفر و گردشگری طی سال‌های ۲۰۱۵، ۲۰۱۷ و ۲۰۱۹ پرداختند. در این پژوهش با استفاده از مدل آنتروپی شانون و تکنیک ماباک، رتبه‌بندی کشورها انجام شد و نتایج نشان داد که کشورهایی مانند امارات متحده عربی، مالزی و ترکیه در هر سه مقطع زمانی در رتبه‌های نخست قرار

داشتند. همچنین ایران با وجود دارا بودن ظرفیت‌های جغرافیایی و فرهنگی، رتبه‌های پایین‌تری کسب کرده است. این پژوهش بر تأثیر منفی ناامنی و انسداد سیاسی بر رقابت‌پذیری گردشگری در کشورهای اسلامی تأکید داشته و استفاده از مدل‌های تصمیم‌گیری چندمعیاره را در سنجش وضعیت رقابت‌پذیری مؤثر می‌داند.

محمدی، حسین‌زاده دلیر و نوروزی ثانی (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان (ارزیابی تأثیر نوع و میزان کاربری اراضی در شکل‌گیری کانون‌های جرم‌خیز؛ مطالعه موردی: جرائم مربوط با سرقت در شهر تبریز، با بهره‌گیری از تحلیل‌های فضایی در محیط GIS) در نتایج بیان کرده‌اند که جرائم سرقت عمدتاً در مناطق دارای کاربری مسکونی (در مناطق ۱ و ۲) و تجاری - خدماتی (در منطقه ۸) تمرکز دارند. این یافته‌ها بیانگر ارتباط مستقیم میان نوع کاربری اراضی و شکل‌گیری کانون‌های جرم‌خیز شهری است.

رخش‌ماه و بیدخوری (۱۴۰۰) در پژوهشی با عنوان (بررسی نقش امنیت در گردشگری مذهبی منطقه ثامن کلان‌شهر مشهد) به تحلیل نقش عوامل امنیتی در جذب گردشگران مذهبی پرداختند. نتایج این پژوهش نشان داد که میان عوامل کالبدی، اجتماعی و انتظامی با احساس امنیت گردشگران رابطه معناداری وجود دارد. از نظر گردشگران، نقش عوامل انتظامی و اجتماعی ضعیف‌تر ارزیابی شده‌است که با برنامه‌ریزی مناسب مسئولان، به‌ویژه نیروهای انتظامی و شهرداری، قابل ارتقا است.

دهشیری و بهارلو (۱۳۹۹) در پژوهشی با عنوان (تأثیر تعاملات پلیس ایران و عراق بر توسعه گردشگری مذهبی) نقش همکاری انتظامی میان دو کشور را در ارتقای امنیت و گردشگری مذهبی بررسی کردند. نتایج این نشان داده که تعاملات رفتاری، اطلاع‌رسانی و امنیتی پلیس دو کشور در افزایش امنیت و جذب گردشگران مذهبی مؤثر است و استمرار این تعاملات برای تقویت گردشگری ضروری است.

شریعی مزینانی و فروغ‌زاده (۱۳۹۷) در پژوهشی با عنوان (فضاهای عمومی و امنیت زنان در شهر مشهد) به بررسی امنیت زنان در فضاهای عمومی پرداختند. نتایج این پژوهش که بر پایه پیمایش میدانی از ۱۰۰۰ زن مشهدی تنظیم شده، نشان داده است که زیرگذرها و وسایل نقلیه غیررسمی از جمله فضاهای ناامن برای زنان محسوب می‌شوند. یافته‌ها نشان می‌دهد طراحی فضاهای عمومی بدون توجه به الزامات اجتماعی، به‌ویژه برای زنان، زمینه‌ساز احساس ناامنی است.

صادقی و باقرزاده (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان (ارتقای امنیت محیطی در شهرهای مذهبی از طریق تحلیل و پهنه‌بندی جذابیت‌های؛ موردپژوهی: شهر مشهد) به تحلیل میزان جذابیت‌های شهری از منظر تهدید و خطرپذیری امنیتی پرداختند. نتایج این پژوهش نشان داد که پهنه‌بندی این‌ها می‌تواند ابزار کارآمدی برای پیش‌بینی اهداف احتمالی و کاهش آسیب‌پذیری شهری باشد. این پژوهش بر لزوم برنامه‌ریزی هدفمند برای افزایش امنیت محیطی در شهرهای مذهبی تأکید دارد. در مقایسه با پیشینه‌های بررسی‌شده، پژوهش حاضر وجه تمایز آشکاری دارد؛ چرا که برخلاف بسیاری از مطالعات پیشین که عمدتاً بر طراحی محیطی (مانند پژوهش اسدیان اردکانی و همکاران، ۱۴۰۲)، کاربری اراضی (محمدی و همکاران، ۱۴۰۱) یا شاخص‌های رقابت‌پذیری و امنیت ملی (اکبری و همکاران، ۱۴۰۱؛ دهشیری و بهارلو، ۱۳۹۹) تمرکز داشته‌اند، این تحقیق با رویکردی تلفیقی و چندبعدی، به تحلیل علل وقوع جرم در گردشگری مذهبی شهر تهران با تأکید بر حرم حضرت عبدالعظیم حسنی و امام‌زاده صالح می‌پردازد. همچنین برخلاف مطالعه رخش‌ماه و بیدخوری (۱۴۰۰) که به امنیت از دید گردشگران پرداخته یا پژوهش شریعی مزینانی و فروغ‌زاده (۱۳۹۷) که تمرکز بر امنیت زنان دارد، این تحقیق با بهره‌گیری از روش تحلیل مضامین، ابعاد

محیطی، اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی، مدیریتی و فناورانه را به صورت هم‌زمان و از دیدگاه سه‌گانه متولیان، زائران و ساکنان محلی بررسی کرده است. بنابراین، نقطه تمایز اصلی این پژوهش، شناسایی علل جرم‌زا و راهکارهای پیشگیرانه در بستر زیارت مذهبی با رویکرد جرم‌شناختی، میان‌رشته‌ای و مشارکتی است که در پیشینه‌های پیشین کمتر مورد توجه جامع قرار گرفته است.

مبانی نظری

در سال‌های اخیر، حوزه جغرافیای شهری دستخوش تحولات مهمی شده و افق‌های تازه‌ای برای تحلیل پدیده‌های اجتماعی در بستر شهرها گشوده است. یکی از حوزه‌های نوظهور در این زمینه، مطالعه پیوند میان فضاهای شهری و پدیده‌های ناهنجار اجتماعی، از جمله جرم، با رویکردی فضا‌محور است. در این میان، فضاهای گردشگری مذهبی^۲ به‌ویژه در کلان‌شهرهایی چون تهران، به دلیل تمرکز جمعیتی، جاذبه‌های معنوی، و ماهیت باز و عمومی بودن این اماکن، در معرض چالش‌هایی چون آسیب‌های اجتماعی، بزهکاری و ناامنی قرار دارند.

پهنه‌های زیارتی مانند حرم حضرت عبدالعظیم حسنی در شهری و امام‌زاده صالح در تجریش، از مهم‌ترین قطب‌های گردشگری مذهبی در شهر تهران به شمار می‌آیند که روزانه میزبان هزاران زائر، گردشگر و شهروند هستند. تراکم بالای جمعیت، تردد مستمر افراد، سیال بودن جمعیت، و حضور متنوع اقشار اجتماعی در این نواحی، زمینه‌ای مستعد برای بروز برخی ناهنجاری‌ها و جرائم همچون سرقت، کیف‌قاپی، کلاهبرداری، و مزاحمت فراهم می‌سازد. از این رو، پرداختن به راهکارهای علمی در زمینه پیشگیری از جرم^۳ در این فضاهای مذهبی، ضرورتی انکارناپذیر است.

مطالعه جغرافیایی جرم^۴ به‌ویژه با ابزارهایی چون تحلیل فضایی^۵ و سیستم اطلاعات جغرافیایی^۶، بستری علمی برای شناخت الگوی مکانی جرائم در این اماکن فراهم می‌کند. این نوع تحلیل با بررسی الگوهای تکرارشونده جرم در نقاط مختلف اطراف اماکن زیارتی، به شناسایی نقاط جرم‌خیز^۷ ساعات پرتدد، نوع جرائم رایج، و عوامل تسهیل‌گر بروز جرم کمک می‌کند.

از طرفی پیشگیری از جرم در ادبیات جرم‌شناسی، مفهومی بنیادین و چندبعدی است که بر اقدامات علمی، نظام‌مند و هدفمند برای کاستن از فرصت‌های ارتکاب جرم و مهار عوامل جرم‌زا تأکید دارد. مرکز بین‌المللی پیشگیری از جرایم، پیشگیری را «هر عملی که باعث کاهش بزهکاری، خشونت و ناامنی، از طریق مشخص کردن و حل کردن عوامل ایجادکننده این مشکلات به روش علمی شود» تعریف می‌کند. به باور شرمن^۸، هر رویه‌ای که منجر به کاهش نرخ بزهکاری گردد، پیشگیری تلقی می‌شود، گرچه این دیدگاه مورد انتقاد برخی جرم‌شناسان قرار گرفته است، زیرا ماهیت روش و ابعاد مداخله در آن نادیده گرفته می‌شود.

کایزر^۹ (1989) تأکید دارد که پیشگیری از وقوع جرم، مشتمل بر تدابیری برای به حداقل رساندن وسعت و شدت ارتکاب جرم از طریق کاهش فرصت‌ها و تأثیرگذاری بر مجرمان بالقوه و جامعه است. جانسون^{۱۰} نیز پیشگیری از جرم

¹- Urban Geography

²- Religious Tourism Spaces

³- Crime Prevention

⁴- Geographical Study of Crime

⁵- Spatial Analysis

⁶- GIS

⁷- Crime Hotspots

⁸- Sherman

⁹- Kaiser

¹⁰- Johnson

را وابسته به چهار عنصر اساسی می‌داند: وجود رفتار ناهنجار، امکان پیش‌بینی آن از طریق ادراک، انجام مداخلات پیش از وقوع جرم، و ایفای نقش نهادهای خارج از سیستم عدالت کیفری در فرآیند پیشگیری (تیلور، ۱۳۹۳: ۳).
 پیشگیری از جرم، دربردارنده‌ی پیش‌بینی، شناسایی و ارزیابی خطر وقوع جرم و سپس اتخاذ تدابیر مناسب برای حذف یا کاهش آن است (نوروزی و همکاران، ۱۳۹۲: ۲۱). این فرآیند نه تنها موجب کاهش نرخ جرایم می‌شود، بلکه به ارتقاء سلامت اجتماعی، صیانت از شهروندان، کاهش هزینه‌های امنیتی و نیز کاستن از جمعیت کیفری نیز کمک می‌نماید. در میان رویکردهای مختلف پیشگیری، راهبردهای سه‌گانه‌ی پیشگیری اجتماعی، کیفری و وضعی جایگاه ویژه‌ای دارند. پیشگیری اجتماعی بر اصلاح ساختارهای اجتماعی مؤثر بر جرم مانند آموزش، خانواده و اشتغال تمرکز دارد. پیشگیری کیفری با بهره‌گیری از ضمانت‌های قانونی و اعمال مجازات، درصد بازدارندگی و کنترل رفتارهای مجرمانه است. در مقابل، پیشگیری وضعی رویکردی عملیاتی و فنی دارد که با تمرکز بر محیط‌های جرم‌خیز، در پی حذف یا کاهش فرصت‌های ارتکاب جرم از طریق به‌کارگیری ابزارهای کنترلی، نظارتی و طراحی محیطی است (محمدنسل، ۱۳۸۷: ۵۰).

نظریه‌پردازانی مانند کلارک و پیکا^۲ پیشگیری وضعی را مداخله‌ای در وضعیت‌های پیش‌جنایی می‌دانند که با سخت کردن شرایط ارتکاب جرم، احتمال وقوع آن را کاهش می‌دهد (صفاری، ۱۳۸۸: ۱۳-۱۲). این نوع پیشگیری، علی‌رغم اثربخشی در محدودسازی فرصت‌های بزهکاری، با چالش‌هایی مانند انتقال جرم به زمان و مکان دیگر (displacement)، افزایش اضطراب اجتماعی، و تحمیل هزینه‌های غیرمستقیم بر بزه‌دیدگان روبه‌رو است (بابایی و نجیبیان، ۱۳۹۰: ۲).

پیشگیری وضعی در بنیان‌های نظری خود، از رویکردهایی چون «فضاهای قابل دفاع»، «جغرافیای جرم»، و «آمایش سرزمین» بهره می‌گیرد (میرخلیلی، ۱۳۷۸: ۸۳). این نظریه‌ها به بررسی پیوند بین فضا و جرم می‌پردازند و نشان می‌دهند که چگونگی طراحی و استفاده از فضاهای شهری می‌تواند در کاهش یا افزایش احتمال ارتکاب جرم مؤثر باشد.

در همین راستا، «رویکرد موقعیتی پیشگیری از جرم» با تأکید بر اصلاح محیط و کاهش فرصت‌های ارتکاب جرم، چارچوبی کارآمد برای طراحی مجدد فضاهای زیارتی و ارتقاء امنیت این اماکن ارائه می‌دهد. اقداماتی نظیر افزایش روشنایی معابر، نصب دوربین‌های مداربسته، بهینه‌سازی مسیرهای رفت‌وآمد، تفکیک کاربری‌ها، و حضور فیزیکی مؤثر نیروهای انتظامی، می‌توانند مقاومت محیط در برابر بزهکاری را افزایش دهند.

به‌طور خاص، وقوع جرم در فضاهای شهری متأثر از چهار عامل بنیادین است: قانون، مجرم، بزه‌دیده و مکان جرم. در فضاهای مذهبی، با توجه به تراکم جمعیت، بافت فرهنگی، مناسک آیینی و معنویت حاکم، باید به این عوامل با رویکردی بومی و متناسب با شأن مکان توجه ویژه‌ای شود. نهادینه‌سازی فرهنگ پیشگیری، آموزش زائران، مشارکت فعال خادمان و متولیان مذهبی در کنترل اجتماعی، و استفاده از فناوری‌های نوین نظارتی، از جمله راهکارهایی هستند که می‌توانند به تضمین امنیت پایدار در این محیط‌ها کمک کنند.

¹- Taylor

²Clarke

³Pika

در نهایت، ایجاد یک سیستم اطلاعاتی یکپارچه در اماکن مذهبی برای ثبت، تحلیل و پایش جرائم، به همراه تعامل مؤثر میان پلیس، مدیریت شهری، متولیان مذهبی و نهادهای مردمی، می‌تواند بستر مناسبی برای اجرای مؤثر پیشگیری وضعی از جرم در فضاهای زیارتی فراهم سازد.

نظریات مرتبط با بزهکاری با رویکرد جرم‌شناختی در فضاهای گردشگری مذهبی

نظریه تراکم جمعیت و جرم^۱

در سال ۱۹۶۸، آنگلز^۲ با بررسی جرایم خیابانی در کالیفرنیا به این نتیجه رسید که تراکم بالای جمعیت در مناطق شهری با نرخ جرم بالاتر همراه است. او تأکید کرد که ازدحام جمعیت در خیابان‌ها و مکان‌های عمومی، بستر مناسب‌تری برای ارتکاب جرم فراهم می‌آورد. این نظریه بر رابطه‌ی مستقیم بین افزایش تراکم جمعیت و افزایش نرخ بزهکاری تأکید دارد (کلانتری، ۱۳۸۰: ۸۰). در ارتباط با این پژوهش باید گفت؛ در محیط‌های مذهبی با تراکم بالای جمعیت نظیر حرم حضرت عبدالعظیم حسنی، می‌توان با مدیریت جمعیت و توزیع فضایی مناسب از وقوع برخی جرایم جلوگیری کرد. مناسبت‌های مذهبی، ایام خاص مانند اعیاد و شب‌های احیا، باعث تراکم شدید جمعیت در اماکن زیارتی می‌شود. در چنین شرایطی کنترل و نظارت دشوار شده و امکان ارتکاب جرم افزایش می‌یابد. برنامه‌ریزی هوشمندانه برای ساماندهی جمعیت و تقسیم بار تراکم، یکی از راهبردهای پیشگیرانه اس

نظریه الگوی فرصت

نظریه فرصت توسط لارنس کوهن^۳ و مارک فلتر در چارچوب «نظریه فعالیت‌های روزمره» مطرح شد. این نظریه بیان می‌کند که فرصت‌های جرم ناشی از تلاقی سه عنصر هستند: مجرم انگیزه‌دار، قربانی مناسب و فقدان محافظ مناسب. بر اساس این نظریه، تغییر در سبک زندگی و رفتارهای روزمره می‌تواند احتمال بزه‌دیدگی را افزایش یا کاهش دهد (وانگ و دیگران، ۲۰۱۷: ۱۰۱). زائران اغلب درگیر عبادت و زیارت‌اند و در نتیجه هوشیاری پایین‌تری نسبت به تهدیدات دارند. فقدان مراقبت‌های شخصی (مثل مراقبت از کیف و اشیاء قیمتی)، نبود نیروی انتظامی در ساعات خلوت و بی‌توجهی به طراحی محیطی، فرصت ارتکاب جرم را افزایش می‌دهد

نظریه پنجره‌های شکسته^۴

این نظریه در سال ۱۹۸۲ توسط جیمز ویلسون و جورج کلینگ‌آرانه شد. آن‌ها استدلال کردند که بی‌نظمی‌های ظاهری مانند پنجره‌های شکسته، زباله‌های انباشته‌شده یا دیوارهای مخدوش، باعث کاهش حس تعلق و افزایش رفتارهای مجرمانه می‌شود. بی‌تفاوتی به محیط، نشانه‌ای از غیبت نظارت اجتماعی و رسمی تلقی می‌شود. بر اساس این دیدگاه، محیط‌های فیزیکی رهاشده و بی‌نظم، از جمله دیوارهای ترک‌خورده، زباله‌ریزی، گرافیتی و نبود نظارت رسمی، نشان‌دهنده بی‌توجهی به نظم اجتماعی بوده و عاملی برای افزایش جرم محسوب می‌شوند (پیوپیونیک، مارک و روحوس، ۲۰۱۷: ۹۸). در اماکن مذهبی، بی‌توجهی به نظم محیطی می‌تواند فرصت بروز بزهکاری را افزایش دهد. تمیزی و نظم ظاهری محیط‌های مذهبی باعث احساس احترام و امنیت در زائران می‌شود و مانع از بروز

1- Angels

2- Engels

3- Lawrence Cohen & Marcus Felson

4- Broken Windows Theory

5- James Q. Wilson & George Kelling

6- Piopiunik, Marc, & Ruhose

رفتارهای ضداجتماعی می‌گردد. حضور نیروی خدمات شهری، بازسازی فوری آسیب‌ها و نظم ظاهری در پیشگیری مؤثر است.

نظریه سفر مجرمانه^۱

این نظریه که از پژوهش‌های وایت و هاریس (۱۹۸۰) نشأت گرفته، به تحلیل موقعیت مکانی و فاصله‌ی میان محل سکونت بزهکار با محل وقوع جرم می‌پردازد. تیونر^۲ نیز نشان داد با افزایش فاصله از محل سکونت، احتمال ارتکاب جرم کاهش می‌یابد این نظریه مستخرج از نظریه‌های فعالیت روزمره کوهن و فلسون^۳ (۱۹۷۹)، نظریه انتخاب عقلانی^۴ (۱۹۸۶) کرنیش و کلارک و نظریه الگوی جرم برانتینگهام و برانتینگهام^۵ (۱۹۸۱) است. به طوری که بر اساس اصول اولیه، این نظریه مجرمان هنگام انتخاب اهداف، زحمت، پاداش و ریسک را سبک و سنگین می‌کنند و بر شرایط محیط جغرافیایی در شکل‌دهی به فرصت‌های مجرمانه تأکید دارد. در حوزه گردشگری مذهبی، زائران اغلب غیربومی‌اند، لذا کنترل دسترسی‌ها و پایش رفت‌وآمدها در کاهش جرایم مؤثر است. مجرمانی که اطراف اماکن مذهبی ساکن هستند، ممکن است به دلیل آشنایی با محیط، بیشتر مرتکب جرم شوند. در مقابل، زائران از دیگر مناطق ممکن است در برابر تهدیدات ناآگاه باشند. شناخت الگوهای مکانی جرم می‌تواند در طراحی گشت‌ها و استقرار نیروها مؤثر باشد (کلانتی، ۱۳۸۰: ۸۳)

۵. نظریه پیشگیری وضعی از جرم^۶

گسن^۷ پیشگیری از جرم را شامل تدابیر غیرکیفری برای دشوارسازی یا ناممکن کردن ارتکاب جرم می‌داند (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۷۶: ۶۱۴). در حوزه گردشگری مذهبی، پیشگیری محیط‌محور می‌تواند از طریق طراحی فضاهای ایمن، مسیرهای هدایت‌شده و نصب دوربین‌های نظارتی، احتمال ارتکاب جرم را کاهش دهد. نظریه پیشگیری وضعی این نظریه توسط رونالد کلارک^۸ ارائه شد. در این نظریه، تمرکز اصلی بر وضعیت‌های پیش از جرم و عوامل محیطی‌ای است که شرایط ارتکاب جرم را تسهیل می‌کنند. کلارک بر این باور است که می‌توان با تغییر محیط و کاهش فرصت‌های ارتکاب جرم، از وقوع آن جلوگیری کرد. وی با الگوبرداری از مفاهیم مهندسی، از راهکارهایی مانند کنترل دسترسی، نظارت، افزایش تلاش مجرم و کاهش سود جرم حمایت می‌کند. در این روش از پیشگیری، مدیریت پیشگیری از جرم با تغییر و اصلاح روش زندگی افراد و محیط سکونت آن‌ها، به دنبال خنثی‌سازی عملیات مجرمانه است که در واقع این قبیل اقدامات مکمل کار پلیسی به‌شمار می‌آید. بنابراین پیش‌بینی، شناخت و ارزیابی خطر جرم و انجام اقداماتی برای رفع یا تقلیل آن را پیشگیری وضعی می‌گویند؛ که گاهی از آن تحت عنوان «مدیریت کردن خطر جرم» نیز نام می‌برند (بیات و همکاران، ۱۳۸۷: ۴۲-۴۳).

در فضاهای مذهبی پرتردد مانند حرم حضرت عبدالعظیم و امامزاده صالح، می‌توان با نصب دوربین، بهبود نورپردازی، استفاده از نیروهای امنیتی در نقاط کور و نظارت بر رفت‌وآمد زائران، احتمال وقوع جرایمی مانند جیب‌بری، سرقت یا مزاحمت را کاهش داد.

1- Journey to Crime

2- White & Harris

3- Tuner

4- Cohen & Felson

5- Cornish & Clarke

6- Brantingham & Brantingham

7- Crime Prevention

8- Guessen

9- Ronald Clarke

نظریه فضای مقاوم در برابر جرم

اسکار نیومن^۲ در دهه ۱۹۷۰ بر لزوم طراحی فضاهایی تأکید کرد که امکان نظارت طبیعی از سوی ساکنان و کاربران فضا را فراهم کنند. در این چارچوب، مشارکت شهروندان در نظارت غیررسمی بر فضاهای عمومی، به کاهش فرصت‌های ارتکاب جرم می‌انجامد (موسوی و قنبری باغسیاه، ۱۴۰۳: ۴۶). در اماکن مذهبی، فعال‌سازی نیروهای داوطلب مردمی و تشویق به نظارت غیررسمی در زمره راهکارهای مؤثر است.

نظریه انتخاب منطقی^۳

کلارک و کورنیش در سال ۱۹۸۶ با معرفی این نظریه، بزهکار را فردی دانستند که بر اساس ارزیابی فرصت‌ها، ریسک‌ها و پاداش‌ها، تصمیم به ارتکاب جرم می‌گیرد (کلانتری، ۱۳۹۹: ۵۱). اگر اماکن مذهبی دارای نقاط دسترسی نامحدود، نبود نگهبان و ارزش هدف بالایی باشند، احتمال ارتکاب جرم افزایش می‌یابد. بنابراین باید با کاهش فرصت و افزایش هزینه ارتکاب جرم، رفتار مجرمانه را از نظر بزهکار غیراقتصادی ساخت.

نظریه طراحی علیه جرم^۴

پوتیز^۵ در دهه ۱۹۸۰ با تأکید بر نقش طراحی محیط شهری در کاهش جرایم، بر ضرورت ملاحظات کالبدی برای کنترل فرصت‌های بزهکارانه تأکید کرد. فضاهایی که امکان ورود و خروج سریع دارند، زمینه‌ساز ارتکاب جرم‌اند (کوزنز^۶؛ ۲۰۰۵: ۳۳۱). در طراحی اطراف اماکن مذهبی، باید نقاط کور، گذرگاه‌های مخفی و معابر فاقد نظارت حذف شوند.

نظریه جابجایی جرم

نظریه جابجایی جرم نخستین‌بار توسط بارکلی و کلارک^۷ مطرح شد و به این پرسش می‌پردازد که آیا پیشگیری وضعی باعث از بین رفتن جرم می‌شود یا تنها مکان و زمان وقوع آن را تغییر می‌دهد. این نظریه معتقد است جرم می‌تواند به‌صورت جغرافیایی، زمانی، هدف، تاکتیکی یا نوعی جابجا شود (الروی، الک و کوتراک آلبا^۸؛ ۱۳۹۰: ۲۳۳). ممکن است با اجرای تمهیدات امنیتی در داخل حرم، مجرمان به فضاهای اطراف مانند بازارها یا خیابان‌های منتهی به زیارتگاه‌ها منتقل شوند. بنابراین سیاست پیشگیری باید جامع و منطقه‌محور باشد.

روش پژوهش

این پژوهش از نظر هدف، کاربردی و از نظر شیوه گردآوری داده‌ها، کیفی با رویکرد اکتشافی است. جامعه آماری شامل مسئولان و افراد خبره در حوزه امنیت و مدیریت اماکن مذهبی شهر تهران است؛ از جمله رؤسای کلانتری‌های مناطق مورد مطالعه، کارشناسان پلیس پیشگیری، مدیران اماکن مذهبی و زائران. مشارکت‌کنندگان با استفاده از نمونه‌گیری هدفمند و بر اساس تخصص و آشنایی با موضوع انتخاب شدند.

گردآوری داده‌ها از طریق مطالعه کتابخانه‌ای و مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته حضوری صورت گرفت. مصاحبه‌ها تا اشیاع نظری ادامه یافت و در مجموع ۱۷ مصاحبه انجام شد. برای تحلیل داده‌ها از روش تحلیل مضامین استفاده شد.

¹Defensible Space

² Oscar Newman

³ Rational Choice Theory

⁴ Design Against Crime

⁵ Poyner

⁶ Cozens

⁷ Barr and Clarke

⁸ Elroy, Alec & Kotrik, Alba

ابتدا داده‌ها پیاده‌سازی و مرور شد، سپس در سه سطح شامل کدهای اولیه، کدهای میانی و تم‌های اصلی طبقه‌بندی گردید.

برای ارزیابی کیفیت پژوهش، از چهار معیار اعتبارپذیری، انتقال‌پذیری، تأییدپذیری و قابلیت اطمینان بهره گرفته شد. در این راستا، مشارکت‌کنندگان نتایج تحلیل را بازبینی کردند، از همکار پژوهشی برای بررسی یافته‌ها استفاده شد و تمام مراحل تحقیق به صورت مستند ثبت و نگهداری گردید تا قابلیت بازبینی توسط پژوهشگران دیگر فراهم باشد.

بحث و یافته‌ها

بررسی پیشگیری از جرم در بستر گردشگری مذهبی، مستلزم درک چندبُعدی از عوامل مؤثر بر وقوع بزه در اماکن زیارتی است. در پژوهش حاضر، با بهره‌گیری از روش کیفی و تحلیل مضامین، تلاش شد تا از خلال تجارب، دیدگاه‌ها و تحلیل‌های خبرگان، ابعاد گوناگون تهدیدات و فرصت‌های امنیتی در این فضاها شناسایی شود. یافته‌ها در قالب شش مقوله اصلی و مضامین مرتبط با آن‌ها، چارچوبی جامع برای تحلیل شرایط موجود و ارائه راهبردهای پیشگیرانه فراهم می‌آورد. در گام نخست، مضامین مرتبط با عوامل فردی مؤثر بر ارتکاب جرم نظیر وضعیت روانی، سطح آگاهی زائران و انگیزه‌های بزهکارانه بررسی شده است. سپس، عوامل محیطی همچون ناکارآمدی طراحی فضا، ضعف نظارت محیطی و نقاط کور شناسایی شده‌اند. در ادامه، مضامین مربوط به چالش‌های اقتصادی مانند فقر، بیکاری و فعالیت‌های غیررسمی اطراف اماکن مذهبی مورد تحلیل قرار گرفته است. همچنین، یافته‌ها حاکی از آن است که عوامل اجتماعی و فرهنگی نظیر کم‌رنگی هویت معنوی، ضعف آموزش زائران، و نبود فرهنگ مشارکت در کنترل اجتماعی، در بروز برخی جرائم نقش آفرین‌اند. در سطح مدیریتی، مضامینی مانند ناهم‌افزایی نهادی، ضعف در سیاست‌گذاری امنیتی، و فقدان هماهنگی بین نهادهای مسئول از دیگر چالش‌های پیش رو تلقی می‌شوند. در نهایت، یافته‌ها نشان می‌دهد که نقش فناوری‌های نوین در نظارت، هشداردهی و تحلیل داده‌ها، یکی از ظرفیت‌های مغفول‌مانده در ارتقای امنیت اماکن زیارتی است. این مضامین در ادامه به تفکیک و همراه با استنادات تجربی از داده‌های میدانی، تحلیل خواهند شد.

مضامین فردی در وقوع جرم

یکی از سطوح تحلیلی مهم در بررسی علل وقوع جرم در اماکن زیارتی، سطح فردی است که به ویژگی‌ها، نگرش‌ها، رفتارها و تجربیات اشخاص مرتبط می‌شود. داده‌های به‌دست‌آمده از مصاحبه‌ها نشان می‌دهد که بزهکاری در فضای گردشگری مذهبی صرفاً محصول عوامل بیرونی یا ساختاری نیست، بلکه برخی زمینه‌های فردی نیز به‌گونه‌ای مؤثر در شکل‌گیری فرصت یا انگیزه ارتکاب جرم ایفای نقش می‌کنند. در ادامه، جدول مضامین فردی استخراج‌شده از داده‌های کیفی ارائه می‌شود که بر اساس تحلیل مضامین، به صورت سلسله‌مراتبی در سه سطح کدهای اولیه، مضامین سازمان‌دهنده و مضامین اصلی طبقه‌بندی شده‌اند.

جدول ۱. مضامین مرتبط با عوامل فردی مؤثر بر وقوع جرم در حرم حضرت عبدالعظیم حسنی و امامزاده صالح تهران

ناکارآمدی الگوهای تربیتی و نظارتی	-ضعف نظارت والدین بر نوجوانان زائر -کم‌توجهی به آموزش مهارت‌های رفتاری در خانواده -عدم نظارت مؤثر در تورهای زیارتی دانش‌آموزی
سوگیری‌های ذهنی نسبت به زائران	-برخی افراد محلی نگاه فرصت‌طلبانه نسبت به زائر دارند -نگاه تبعیض‌آمیز به زائران غیربومی یا غیرتهرانی -تصور آسیب‌پذیر بودن زائران به دلیل ناشناس بودن در محیط
سطح پایین سواد حقوقی و امنیتی زائران	-ناآشنایی با حقوق و قوانین شهری در تهران -غفلت از هشدارهای امنیتی ارائه‌شده در ورودی اماکن -بی‌توجهی به توصیه‌های انتظامی در خصوص نگهداری اشیاء قیمتی
آسیب‌های روانی و اختلالات رفتاری	-اختلالات کنترل خشم در برخی بازدیدکنندگان -رفتارهای پرخطر یا هیجانی به‌ویژه در زائران نوجوان -سوءمصرف مواد یا الکل در برخی مراجعه‌کنندگان نامرتب با مناسک زیارتی
تمایل مجرمان به سوءاستفاده از جمعیت زائر	-پنهان‌سازی هویت در میان جمعیت زیاد -پوشش مذهبی برای اختفای انگیزه‌های مجرمانه -انتخاب زائران زن یا سالمند به‌عنوان طعمه جرم
تجربیات ناکام یا تلخ از سفر قبلی	-قربانی شدن در سفرهای قبلی و بدبینی به محیط -تبدیل قربانی به عامل بزه در سفر بعدی -بی‌اعتمادی به ساختار انتظامی و امنیتی محل

داده‌های جدول فوق نشان می‌دهد که عوامل فردی مؤثر در وقوع جرم در اماکن زیارتی تهران را می‌توان در قالب شش مضامین سازمان‌دهنده تحلیل کرد. نخست، «ناکارآمدی الگوهای تربیتی و نظارتی» که شامل ضعف نظارت والدین، فقدان آموزش مهارت‌های رفتاری و نبود نظارت مؤثر بر تورهای زیارتی نوجوانان است. دوم، «سوگیری‌های ذهنی نسبت به زائران» که به دیدگاه‌های فرصت‌طلبانه و تبعیض‌آمیز نسبت به زائران غیربومی و تصور آسیب‌پذیر بودن آنان اشاره دارد. سوم، «سطح پایین سواد حقوقی و امنیتی زائران» که در قالب ناآگاهی از قوانین، بی‌توجهی به هشدارها و توصیه‌های انتظامی تجلی می‌یابد. چهارم، «آسیب‌های روانی و اختلالات رفتاری» شامل اختلال کنترل خشم، رفتارهای هیجانی و سوءمصرف مواد است. پنجم، «تمایل مجرمان به سوءاستفاده از جمعیت زائر» که از طریق پنهان‌سازی هویت، پوشش مذهبی و انتخاب طعمه‌های خاص نمایان می‌شود. و نهایتاً، «تجربیات ناکام یا تلخ از سفر قبلی» که می‌تواند منجر به بدبینی، بزهکاری ثانویه و بی‌اعتمادی به نهادهای امنیتی شود. این مضامین، تصویری جامع از مؤلفه‌های فردی در بروز تهدیدهای امنیتی در فضای زیارتی ترسیم می‌کنند.

مضامین محیطی در وقوع جرم

عوامل محیطی از جمله مؤلفه‌های کلیدی در شکل‌گیری یا تقویت زمینه‌های وقوع جرم در فضاهای زیارتی محسوب می‌شوند. محیط فیزیکی، چیدمان فضایی، ساختارهای نظارتی و نظم کالبدی - اجتماعی اطراف اماکن مذهبی می‌توانند در ارتکاب یا پیشگیری از بزه نقش تعیین‌کننده‌ای ایفا کنند. یافته‌های کیفی این پژوهش نشان می‌دهد که نوع طراحی محیط، مدیریت فضا و شرایط اقلیمی، به‌ویژه در مکان‌هایی مانند حرم حضرت عبدالعظیم حسنی و امامزاده صالح، رابطه معناداری با بروز رفتارهای مجرمانه یا پرخطر دارد. در ادامه، مهم‌ترین مضامین مرتبط با محیط فیزیکی و تأثیر آن در بزهکاری زائرمحور ارائه شده است.

جدول ۲. مضامین مرتبط با عوامل محیطی مؤثر بر وقوع جرم در حرم حضرت عبدالعظیم حسنی و امامزاده صالح تهران

فضاهای بی‌دفاع شهری	نبود روشنایی مناسب در اطراف حرم و کوچه‌های فرعی ساختمان‌های نیمه‌کاره و رهاشده در حریم اماکن زیارتی نبود طراحی محیطی جرم‌گریز (CPTED)
جمعیت زیاد و غیرقابل کنترل	ازدحام شدید در ایام خاص بدون مدیریت هوشمند نبود مسیرهای اضطراری یا هدایت‌کننده برای تفکیک مسیرها احتمال افزایش سرقت‌های خرد در فضای متراکم
فقدان نظارت فراگیر و هوشمند	پوشش ناقص دوربین‌های مداربسته در معابر فرعی نبود ایستگاه‌های پلیس یا نیروی مستقر در نقاط پرخطر نبود زیرساخت پایش آنالاین و برخط رفتارهای پرخطر
ترکیب ناسازگار کاربری‌های اطراف حرم	وجود واحدهای تجاری مزاحم (مانند فست‌فودهای بی‌ضابطه) تداخل بافت مسکونی و تجاری ناهمگون نبود مرزبندی روشن حریم زیارتی با فضای عمومی
فقدان هماهنگی نهادی - شهری	فقدان نهاد متولی مشخص برای مدیریت امنیت فیزیکی حرم نبود پیوست امنیتی در پروژه‌های شهری اطراف اماکن زیارتی ناتوانی در اعمال مدیریت یکپارچه بر فضای محیطی
اثرات تغییرات جوی در مدیریت فضا	ازدحام ناگهانی در شرایط آب‌وهوایی نامساعد نبود پوشش و سرپناه مناسب در فضاهای باز اطراف حرم

(جدول ۲) به واکاوی مضامین مرتبط با «محیط فیزیکی نایمن» به‌عنوان یکی از عوامل مؤثر در وقوع جرم در اماکن زیارتی تهران می‌پردازد و شش مضامین سازمان‌دهنده را در این حوزه شناسایی می‌نماید. نخست، «فضاهای بی‌دفاع شهری» که شامل نبود روشنایی کافی، ساختمان‌های رهاشده و فقدان طراحی محیطی مبتنی بر پیشگیری از جرم (CPTED) است و فضاهایی را برای پنهان‌کاری و ارتکاب جرم فراهم می‌سازد. دوم، «تراکم و ازدحام جمعیت» که در شرایط عدم مدیریت هوشمند و فقدان مسیرهای اضطراری، منجر به افزایش آسیب‌پذیری زائران و وقوع سرقت‌های خرد می‌گردد. سوم، «ضعف زیرساخت‌های نظارتی» مانند کمبود دوربین‌های مداربسته، نبود ایستگاه‌های پلیس در نقاط پرخطر، و فقدان سیستم‌های پایش هوشمند، که امکان مداخله بهنگام و پیشگیری مؤثر را کاهش می‌دهد. چهارم، «ناهمگونی کالبدی - اجتماعی» که ناشی از تداخل ناموزون کاربری‌های تجاری و مسکونی و نبود مرزبندی روشن میان حریم زیارتی و فضای عمومی است، موجب افزایش تنش و بی‌نظمی محیطی می‌شود. پنجم، «ضعف مدیریت محیطی مشترک» به دلیل نبود نهاد متولی واحد و بی‌توجهی به پیوست‌های امنیتی در پروژه‌های شهری اطراف حرم، نشانگر عدم انسجام نهادی در تأمین امنیت فیزیکی فضاهای زیارتی است. نهایتاً، «وضعیت اقلیمی - فصلی» که در شرایط جوی نامساعد و نبود امکانات مناسب برای پوشش و سرپناه، موجب ازدحام ناگهانی و بروز ناهنجاری‌های رفتاری و امنیتی در محیط اطراف حرم می‌گردد. این مجموعه مضامین حاکی از آن است که کیفیت فیزیکی و مدیریتی محیط، نقش کلیدی در کنترل یا تشدید زمینه‌های وقوع جرم در فضاهای مذهبی ایفا می‌کند.

مضامین اقتصادی در وقوع جرم

ابعاد اقتصادی محیط پیرامونی اماکن زیارتی، از مهم‌ترین متغیرهای زمینه‌ساز بروز جرم محسوب می‌شوند. شرایط معیشتی زائران و ساکنان، کیفیت اشتغال، و عدالت در توزیع منابع اقتصادی می‌تواند نقش تعیین‌کننده‌ای در شکل‌گیری رفتارهای بزهکارانه داشته باشد. در فضاهای مذهبی پررفت‌وآمد مانند حرم حضرت عبدالعظیم حسنی و امامزاده صالح، فرصت‌های اقتصادی مشروع و نامشروع به‌صورت هم‌زمان شکل می‌گیرد و در غیاب مدیریت هوشمند، می‌تواند به

تقویت بسترهای جرم‌زا بینجامد. در ادامه، مضامین شناسایی شده مرتبط با عوامل اقتصادی مؤثر بر وقوع جرم در این دو مکان زیارتی ارائه شده است.

جدول ۳. مضامین مرتبط با عوامل اقتصادی مؤثر بر وقوع جرم در حرم حضرت عبدالعظیم حسنی و امامزاده صالح تهران

وضعیت اقتصادی زائران و ساکنان	حضور زائران با وضعیت معیشتی ضعیف و نیازمند افزایش رفتارهای فرصت‌طلبانه برای درآمدزایی غیرقانونی ضعف قدرت خرید و گسترش فروش کالای قاچاق و تقلبی
اشتغال ناپایدار اطراف حرم	گسترش دست‌فروشی بدون مجوز در حریم حرم رقابت ناسالم میان کسبه رسمی و غیررسمی وابستگی برخی کسب‌وکارها به رفتارهای غیرقانونی برای بقا
سوءاستفاده از فضای زیارتی برای نفع مالی	اجاره واحدهای تجاری به افراد مشکوک بدون نظارت پیدایش باندهای کوچک اخاذی یا سرقت از زائران فعالیت مشاغل خاکستری با پوشش مذهبی (فالگیری، گدایی سازمان‌یافته)
نابرابری در دسترسی به منابع و مجوزها	بی‌عدالتی در صدور مجوز برای مشاغل اطراف حرم نبود حمایت بیمه‌ای و مالیاتی از کسب‌وکارهای قانونی ناتوانی برخی کسبه در نوسازی یا حفظ استانداردهای امنیتی

(جدول ۴) به تبیین مضامین مرتبط با «فقر و نابرابری اقتصادی» به‌عنوان یکی از زمینه‌های مهم بروز رفتارهای مجرمانه در پیرامون اماکن زیارتی تهران می‌پردازد و چهار مضامین سازمان‌دهنده را در این راستا استخراج می‌کند. نخست، «وضعیت اقتصادی زائران و ساکنان» نشان می‌دهد که حضور گسترده افراد با شرایط معیشتی نامناسب، هم از میان زائران و هم ساکنان، موجب بروز رفتارهای فرصت‌طلبانه و گسترش بازارهای غیرقانونی مانند فروش کالای قاچاق شده است. دوم، «بیکاری و اشتغال غیررسمی» به رشد مشاغل ناپایدار در اطراف حرم از جمله دست‌فروشی‌های بدون مجوز اشاره دارد که رقابت ناسالمی را میان کسبه رسمی و غیررسمی ایجاد کرده و برخی از این مشاغل به رفتارهای غیرقانونی برای بقا متوسل شده‌اند. سوم، «درآمدزایی فرصت‌طلبانه» شامل سوءاستفاده از فضای مذهبی و زیارتی برای کسب درآمد غیرقانونی مانند اجاره واحدهای تجاری به افراد مشکوک، ایجاد باندهای کوچک اخاذی یا سرقت، و فعالیت مشاغل خاکستری همچون فالگیری یا گدایی سازمان‌یافته است. چهارم، «عدم حمایت اقتصادی از کسبه رسمی» که بیانگر نابرابری نهادی در حمایت از مشاغل قانونی است؛ بی‌عدالتی در صدور مجوز، فقدان حمایت بیمه‌ای و مالیاتی، و ناتوانی برخی از کسبه در تأمین الزامات امنیتی موجب می‌شود فضا برای فعالیت‌های غیررسمی و گاه مجرمانه مساعدتر شود. در مجموع، داده‌های جدول حاکی از آن است که فقر، بیکاری، و نبود عدالت اقتصادی در مدیریت فعالیت‌های پیرامون اماکن زیارتی، بستری جدی برای شکل‌گیری یا تشدید رفتارهای مجرمانه و ناامن‌ساز فراهم کرده‌اند.

مضامین اجتماعی و فرهنگی در وقوع جرم

محیط‌های زیارتی علاوه بر کارکردهای دینی، با تنوع گسترده‌ای از زائران از اقوام، طبقات اجتماعی و فرهنگی مختلف روبه‌رو هستند. این تنوع، اگرچه می‌تواند ظرفیت همگرایی اجتماعی را تقویت کند، اما در غیاب مدیریت فرهنگی و تبیین هنجارهای مشترک، ممکن است به بروز تعارضات و آسیب‌های اجتماعی بینجامد. ضعف نظارت غیررسمی، ناهمگونی فرهنگی و شکاف‌های نسلی از جمله عواملی هستند که می‌توانند بسترهای وقوع جرم را در فضاهای زیارتی تقویت کنند. جدول زیر به تحلیل مضامین اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر بروز رفتارهای مجرمانه در حرم حضرت عبدالعظیم حسنی و امامزاده صالح تهران می‌پردازد.

جدول ۴. مضامین مرتبط با عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر وقوع جرم در حرم حضرت عبدالعظیم حسنی و امامزاده صالح

تنوع و تضادهای ارزش‌ها	تضاد سبک زندگی برخی زائران با هنجارهای محلی برداشت متفاوت از فضای زیارتی و حریم قدسی اختلاف در شیوه‌های پوشش و رفتار اجتماعی
کاهش سرمایه اجتماعی در فضای حرم	کاهش حس تعلق در میان کسبه و ساکنان محلی بی‌تفاوتی نسبت به رفتارهای پرخطر دیگران کاهش کارکرد بازدارنده نگاه و قضاوت عمومی
ناآگاهی از قواعد و هنجارهای زیارتی	نبود بروشورهای رفتاری و فرهنگی برای زائران داخلی و خارجی ضعف تابلوهای راهنمای فرهنگی و ارشادی عدم آشنایی زائران با مقررات محل
فاصله میان نسل‌ها در نوع زیارت	حضور نوجوانان و جوانان بدون همراهی خانواده تبدیل زیارت به یک رفتار توریستی صرف ضعف در انتقال ارزش‌های دینی و هویتی
شکل‌گیری تبعیض اجتماعی	بدبینی به زائران از شهرهای خاص به‌عنوان تهدید امنیتی قضاوت زود هنگام درباره زائران مهاجر یا اتباع خارجی گسترش کلیشه‌های منفی علیه برخی اقوام یا زبان‌ها

(جدول ۴) به تحلیل عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر وقوع جرم در اماکن زیارتی مهم شهر تهران، به‌ویژه حرم حضرت عبدالعظیم حسنی و امامزاده صالح، می‌پردازد. در این جدول، پنج مضامین سازمان‌دهنده برای تبیین «ناهمگونی‌های اجتماعی - فرهنگی» به‌عنوان تم اصلی استخراج شده است. نخست، «تنوع و تضادهای ارزش‌ها» به تفاوت در سبک زندگی، برداشت‌های دینی و نحوه پوشش زائران در مقایسه با هنجارهای محلی اشاره دارد که زمینه‌ساز سوءتفاهم، تنش و گاه تعارضات رفتاری می‌شود. دوم، «کاهش سرمایه اجتماعی در فضای حرم» نشان می‌دهد که بی‌تفاوتی افراد محلی، تضعیف نظارت غیررسمی، و کاهش حس تعلق به فضا موجب افت کارکرد بازدارنده کنترل اجتماعی شده است. سوم، «ناآگاهی از قواعد و هنجارهای زیارتی» به کمبود آموزش‌های رفتاری - فرهنگی برای زائران داخلی و خارجی می‌پردازد که از طریق فقدان تابلوهای ارشادی یا نبود بروشورهای آموزشی نمود می‌یابد. چهارم، «گسست نسلی و تغییر سبک زیارت» بر تغییر نگرش نسل جدید نسبت به زیارت تأکید دارد؛ نوجوانان و جوانانی که بدون همراهی خانواده به حرم می‌آیند، اغلب رفتار توریستی یا تفریحی از خود بروز می‌دهند که با فضای قدسی حرم در تعارض است. در نهایت، مضامین «شکل‌گیری تبعیض اجتماعی» به واسطه انگ‌زنی نسبت به زائران غیربومی یا مهاجر مورد توجه قرار گرفته و نشان می‌دهد که گسترش کلیشه‌های منفی و نگاه امنیتی به زائران خاص، سبب بی‌اعتمادی و شکاف فرهنگی می‌شود. مجموعه این مضامین بیانگر آن است که ضعف در مدیریت تنوع فرهنگی، کاهش نظارت اجتماعی و ناتوانی در تبیین هویت زیارتی برای نسل جدید، از جمله چالش‌های مهم اجتماعی - فرهنگی در کاهش امنیت و افزایش امکان وقوع جرم در این اماکن مذهبی است.

مضامین مدیریتی و نهادی مؤثر بر وقوع جرم

مدیریت امنیت در اماکن زیارتی مستلزم هماهنگی دقیق میان نهادهای انتظامی، قانونی و خدماتی است. ضعف در ساختارهای نهادی و بی‌برنامگی در اداره این فضاها می‌تواند موجب تضعیف کنترل اجتماعی و افزایش فرصت‌های بروز رفتارهای مجرمانه شود. ناکارآمدی در اجرای مقررات، کمبود زیرساخت‌های حمایتی، پراکندگی مسئولیت‌ها، و مشارکت ضعیف جامعه محلی، از مهم‌ترین چالش‌های نهادی هستند که محیط زیارتی را در برابر تهدیدهای امنیتی آسیب‌پذیر می‌سازند. جدول زیر به تبیین مضامین کلیدی مرتبط با عوامل مدیریتی و نهادی مؤثر بر بروز جرم در دو مکان زیارتی مهم تهران، یعنی حرم حضرت عبدالعظیم حسنی و امامزاده صالح، اختصاص دارد.

جدول ۵. مضامین مرتبط با عوامل مدیریتی و نهادی مؤثر بر وقوع جرم در حرم حضرت عبدالعظیم حسنی و امامزاده صالح تهران

عدم حضور مستمر و کارآمد نیروهای انتظامی در اماکن پرخطر کمبود تجهیزات نظارتی (دوربین، گشت) ضعف هماهنگی میان نهادهای مختلف مسئول امنیت محیط زیارتی	ناکارآمدی نهادهای انتظامی و امنیتی
نبود قوانین بازدارنده و سختگیرانه در مقابل تخلفات عدم شفافیت در فرایند صدور مجوزها فرصت سوءاستفاده از ضعف قوانین توسط متخلفان	نقص در قوانین و ضوابط مرتبط با فضاهای زیارتی
پراکندگی مسئولیت‌ها میان سازمان‌های مختلف نبود طرح جامع مدیریت محیط زیارتی ضعف در آموزش نیروی انسانی مدیریت مکان	ضعف در اداره و سازماندهی اماکن زیارتی
نبود تسهیلات رفاهی و فرهنگی (سرویس بهداشتی، فضای استراحت) عدم ایجاد فضای ایمن و پاکیزه کمبود برنامه‌های آموزشی و آگاه‌سازی برای جامعه هدف	فقدان امکانات و خدمات مناسب برای زائران و کسبه
نبود سازوکارهای مشارکتی برای حفظ نظم و امنیت عدم همکاری کسبه و ساکنان با نهادهای امنیتی بی‌توجهی به ایجاد حس تعلق و مسئولیت‌پذیری اجتماعی	غیبت یا کم‌رنگ بودن نقش جامعه محلی و زائران

(جدول ۵) به تبیین نقش ضعف‌های مدیریتی و نهادی در تسهیل یا تشدید وقوع جرم در اماکن زیارتی شهر تهران، به‌ویژه حرم حضرت عبدالعظیم حسنی و امامزاده صالح، می‌پردازد. در این جدول، شش مضامین سازمان‌دهنده ذیل تم اصلی «نارسایی‌های نهادی و مدیریتی» استخراج شده‌اند. نخست، «ناکارآمدی نهادهای انتظامی و امنیتی» نشان‌دهنده حضور نامنظم نیروهای پلیس، کمبود تجهیزات کنترلی (مانند دوربین و گشت) و ضعف تعامل میان نهادهای مسئول در فضای زیارتی است که به کاهش بازدارندگی منجر می‌شود. دوم، «نقص در قوانین و ضوابط» به خلأهای حقوقی موجود در برخورد با تخلفات و نبود چارچوب‌های شفاف برای صدور مجوز فعالیت‌ها اشاره دارد که فضا را برای سوءاستفاده متخلفان مساعد می‌سازد. سوم، «ضعف در مدیریت اماکن زیارتی» حاکی از فقدان ساختار یکپارچه و طرح جامع برای اداره این فضاها، پراکندگی وظایف میان دستگاه‌ها، و کمبود آموزش حرفه‌ای نیروهای مسئول است که منجر به ناهماهنگی و ناکارآمدی می‌شود. چهارم، «کمبود زیرساخت‌های حمایتی» بر نبود خدمات و تسهیلات کافی برای زائران و کسبه (مانند فضاهای رفاهی، فرهنگی و خدمات بهداشتی) تأکید دارد که باعث افزایش نارضایتی و بروز رفتارهای ناهنجار می‌شود. پنجم، «ضعف برنامه‌های آموزشی» نشان می‌دهد که فقدان آموزش‌های هدفمند برای گروه‌های مختلف از جمله نیروهای انتظامی، زائران، و کسبه، آگاهی اجتماعی را کاهش داده و آمادگی مقابله با ناهنجاری‌ها را کم‌رنگ می‌کند. در نهایت، «کم‌رنگ بودن مشارکت مردمی» بیانگر آن است که جامعه محلی و زائران در روند حفظ نظم و امنیت نقشی فعال ایفا نمی‌کنند؛ زیرا سازوکارهایی برای جلب مشارکت، ایجاد حس تعلق یا ارتقاء مسئولیت‌پذیری اجتماعی طراحی نشده‌اند. مجموعه این مضامین نشان می‌دهد که تقویت مدیریت یکپارچه، بازنگری در قوانین، توسعه زیرساخت‌های حمایتی، و جلب مشارکت مردمی از پیش‌نیازهای اصلی برای کاهش جرم در محیط‌های زیارتی است.

مضامین فناوری‌های نوین مؤثر بر پیشگیری جرم

در عصر تحول دیجیتال، بهره‌گیری از فناوری‌های نوین در حوزه پیشگیری از جرم به‌عنوان یکی از راهکارهای کارآمد در ارتقاء امنیت فضاهای عمومی، به‌ویژه اماکن زیارتی، مورد توجه جدی قرار گرفته است. استفاده هدفمند از ابزارهای

فناورانه می‌تواند به بهبود نظارت، افزایش سرعت واکنش، ارتقاء توان شناسایی تهدیدات و تقویت مشارکت میان شهروندان و نهادهای انتظامی منجر شود. جدول پیش‌رو به استخراج و تحلیل مضامینی می‌پردازد که نشان‌دهنده نقش مؤثر فناوری‌های نوین در پیشگیری از جرایم احتمالی در دو فضای زیارتی مهم شهر تهران، یعنی حرم حضرت عبدالعظیم حسنی و امامزاده صالح، هستند.

جدول ۶. مضامین مرتبط با عوامل فناوری‌های نوین مؤثر بر پیشگیری از جرم در حرم حضرت عبدالعظیم حسنی و امامزاده صالح

توسعه و بهبود سیستم‌های نظارت تصویری	نصب دوربین‌های مداربسته در معابر و محله‌های پرتردد تهران
ارتقاء زیرساخت‌های ارتباطی	استفاده از هوش مصنوعی در تحلیل تصاویر و شناسایی تهدیدات امنیتی تقویت پوشش شبکه تلفن همراه و اینترنت در مناطق حساس شهری تهران
بهبود شناسایی و کنترل تردد	ایجاد سامانه‌های پیام‌رسان هشدار سریع به شهروندان و نیروهای انتظامی استفاده از کارت‌های هوشمند، فناوری بیومتریک و بانک اطلاعات متمرکز
افزایش کارایی نیروهای واکنش سریع	شناسایی افراد مظنون از طریق سامانه‌های جامع پلیسی تجهیز نیروی انتظامی به سامانه‌های ارتباطی هوشمند و GPS
	ایجاد تیم‌های واکنش سریع موتوری در مناطق پرتردد و حادثه‌خیز

جدول شماره ۶ به بررسی نقش فناوری‌های نوین در مدیریت امنیتی اماکن زیارتی تهران، به‌ویژه حرم حضرت عبدالعظیم حسنی و امامزاده صالح، اختصاص دارد. در این جدول، چهار مضامین اصلی شناسایی شده‌اند که هر یک به‌نوعی ظرفیت فناوری در پیشگیری از جرم، شناسایی تهدیدات و ارتقاء واکنش نهادهای انتظامی را نشان می‌دهد. نخست، «فناوری‌های نظارتی» ناظر بر توسعه و استقرار سیستم‌های تصویری مانند دوربین‌های مداربسته در نقاط پرتردد و حساس است. بهره‌گیری از هوش مصنوعی برای تحلیل داده‌های تصویری، قابلیت شناسایی سریع رفتارهای پرخطر یا مظنون را به نیروهای امنیتی می‌دهد و واکنش پیشگیرانه را تسهیل می‌کند. دوم، «فناوری‌های ارتباطی» به ارتقاء زیرساخت‌های ارتباطی از جمله تقویت پوشش شبکه‌های تلفن همراه و اینترنت در اطراف اماکن زیارتی اشاره دارد. همچنین راه‌اندازی سامانه‌های پیام‌رسان هشدار سریع میان شهروندان و نیروهای انتظامی، امکان واکنش به‌موقع را در مواقع خطر فراهم می‌کند. سوم، «فناوری‌های تشخیص هویت» به بهبود کنترل تردد و شناسایی افراد از طریق ابزارهایی چون کارت هوشمند، فناوری‌های بیومتریک (اثر انگشت، چهره‌نگاری) و پایگاه‌های اطلاعاتی پلیسی مربوط می‌شود. این فناوری‌ها می‌توانند در کنترل ورود و خروج افراد مظنون نقش مؤثری ایفا کنند. چهارم، «فناوری‌های واکنش سریع» معطوف به تجهیز نیروهای انتظامی به ابزارهای ارتباطی هوشمند مانند سیستم‌های GPS و ایجاد تیم‌های واکنش سریع موتوری در مناطق حادثه‌خیز است که می‌تواند اثربخشی مداخلات در شرایط اضطراری را افزایش دهد. در مجموع، بهره‌گیری از فناوری‌های نوین نه تنها می‌تواند ضریب امنیت را در اماکن زیارتی بالا ببرد، بلکه موجب ارتقاء قدرت پیش‌بینی، نظارت و واکنش سریع به جرایم می‌شود. با این حال، تحقق این اهداف مستلزم سرمایه‌گذاری مستمر، آموزش نیروی انسانی و هماهنگی نهادی مؤثر است.

نتیجه‌گیری

یافته‌های این پژوهش که با بهره‌گیری از روش کیفی و تحلیل مضامین انجام شده است، نشان می‌دهد که وقوع جرم در اماکن زیارتی شهر تهران نظیر حرم حضرت عبدالعظیم حسنی و امامزاده صالح، محصول برهم‌کنش عوامل متعددی در سطوح محیطی، اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی، مدیریتی - نهادی و فناورانه است. در سطح محیطی، ضعف طراحی کالبدی، وجود فضاهای رهاشده، کمبود نور و نظارت، امکان ارتکاب جرایم خرد و فرصت‌طلبانه را افزایش داده است. در

سطح اقتصادی، فقر، اشتغال ناپایدار، گسترش مشاغل غیررسمی، و نابرابری در حمایت‌های دولتی، زمینه‌ساز رفتارهای مجرمانه برای تأمین معیشت در حریم این اماکن شده‌اند.

ابعاد اجتماعی و فرهنگی نیز نقش قابل توجهی در تضعیف کنترل‌های غیررسمی ایفا کرده‌اند؛ از جمله ناهمگونی‌های ارزشی و فرهنگی میان زائران و ساکنان، کاهش حس تعلق و نظارت عمومی، ناآگاهی زائران از هنجارهای زیارتی و شکل‌گیری نگرش‌های انگ‌زننده نسبت به برخی گروه‌های قومی و اتباع خارجی. از منظر نهادی، ناکارآمدی در نظارت، ضعف در هماهنگی میان نهادهای مسئول، خلأهای قانونی در حوزه امنیت فضاهای زیارتی و فقدان طرح جامع مدیریت محیط زیارتی، از موانع مؤثر بر کارایی سیاست‌های پیشگیرانه بوده است. در کنار این عوامل، هرچند فناوری‌های نوین نظارتی، ارتباطی و کنترلی می‌توانند در بهبود وضعیت پیشگیری مؤثر واقع شوند، اما نبود زیرساخت، آموزش و هماهنگی بین نهادی موجب بهره‌برداری حداقلی از این ظرفیت‌ها شده است.

بر این اساس، راهکارهای پیشگیری از جرم در گردشگری مذهبی نیازمند رویکردی تلفیقی و میان‌رشته‌ای است که به صورت هم‌زمان، مؤلفه‌های محیطی، اقتصادی، اجتماعی، مدیریتی و فناورانه را در بر گیرد. تقویت نظارت هوشمند، ارتقاء زیرساخت‌های فرهنگی و رفاهی، آموزش و آگاه‌سازی زائران، توانمندسازی جامعه محلی و تعریف نقش مؤثر برای شهروندان و کسبه در امنیت فضاهای زیارتی، از الزامات تحقق این هدف محسوب می‌شود. پیشنهاد می‌شود نهادهای مسئول در سطح محلی و ملی، با طراحی سیاست‌های یکپارچه و مشارکت‌محور، مسیر تحقق امنیت پایدار در فضاهای زیارتی را هموار سازند. در مقایسه با نتایج سایر پژوهش‌ها، می‌توان گفت نتایج این پژوهش با نتایج پیشینه‌های بررسی شده در چند محور اصلی هم‌راستا است. نخست، همانند پژوهش اسدیان اردکانی و همکاران (۱۴۰۲) که بر تأثیر طراحی محیطی، کاهش فضاهای پنهان و متروکه در پیشگیری از جرم تأکید داشتند، این مطالعه نیز ضعف در طراحی کالبدی، کم‌نوری و فضاهای رهاشده را از عوامل افزایش جرم در اماکن زیارتی شهر تهران دانسته است. دوم، یافته‌های رخس‌ماه و بیدخوری (۱۴۰۰) درباره نقش معنادار عوامل اجتماعی و انتظامی در احساس امنیت گردشگران با نتایج این پژوهش همخوانی دارد، به‌ویژه در تأکید بر ضعف هماهنگی نهادی و لزوم ارتقاء عملکرد نیروهای انتظامی. سوم، مشابه با محمدی و همکاران (۱۴۰۱) که نوع کاربری اراضی را مرتبط با بروز جرم دانسته‌اند، این پژوهش نیز گسترش مشاغل غیررسمی و فعالیت‌های غیرقانونی پیرامون اماکن زیارتی را از دلایل ارتکاب جرم معرفی کرده است. همچنین نتایج دهشیری و بهارلو (۱۳۹۹) مبنی بر اهمیت همکاری انتظامی در ارتقاء امنیت گردشگری، با تأکید این مطالعه بر ضعف نهادی و لزوم تعامل چندسازمانی هم‌راستا است. نهایتاً یافته‌های شریعتی مزینانی و فروغ‌زاده (۱۳۹۷) درباره تأثیر طراحی فضاهای عمومی بر احساس امنیت، با نتایج این پژوهش در محور کالبدی و اجتماعی قابل تطبیق است. از این رو، می‌توان نتیجه گرفت که نتایج پژوهش حاضر با بخش قابل توجهی از یافته‌های مطالعات پیشین در حوزه پیشگیری از جرم در گردشگری مذهبی، همخوانی و هم‌افزایی دارد. پیشنهادها عبارتند از:

- ❖ بازنگری و بهبود طراحی کالبدی اماکن زیارتی: طراحی محیطی باید مطابق اصول «فضاهای بی‌دفاع شهر (CPTED)» بازبینی و اصلاح شود تا با افزایش روشنایی، حذف فضاهای متروکه و ایجاد مسیرهای واضح و ایمن، امکان وقوع جرم کاهش یابد.
- ❖ تقویت زیرساخت‌های نظارتی و فناوری: توسعه سیستم‌های نظارت تصویری هوشمند مبتنی بر فناوری‌های نوین همچون هوش مصنوعی و افزایش پوشش شبکه‌های ارتباطی، باید در اولویت قرار گیرد. همچنین، به‌کارگیری فناوری‌های تشخیص هویت و سامانه‌های واکنش سریع می‌تواند در بهبود کارایی نیروهای انتظامی نقش بسزایی داشته باشد.

- ❖ ارتقای هماهنگی و یکپارچگی نهادی: ضروری است نهادهای متولی امنیت اماکن زیارتی با ایجاد سازوکارهای همکاری و تبادل اطلاعات به صورت منسجم و هماهنگ عمل کنند و مدیریت واحدی برای این اماکن تعریف شود تا خلأهای قانونی و عملیاتی رفع گردد.
- ❖ افزایش آموزش و آگاه‌سازی زائران و جامعه محلی: طراحی و توزیع بروشورها و تابلوهای راهنمای فرهنگی - رفتاری برای زائران، برگزاری کارگاه‌های آموزشی برای کسبه و ساکنان محلی، و ایجاد کمپین‌های آگاهی‌بخشی می‌تواند به کاهش رفتارهای پرخطر و افزایش سرمایه اجتماعی کمک کند.
- ❖ توسعه حمایت‌های اقتصادی و اجتماعی برای کسبه و ساکنان: اجرای سیاست‌هایی برای تسهیل صدور مجوزهای کسب‌وکار قانونی، حمایت‌های مالی و بیمه‌ای از کسبه رسمی و ارائه فرصت‌های اشتغال پایدار در اطراف اماکن زیارتی، موجب کاهش انگیزه‌های مجرمانه ناشی از فشارهای اقتصادی می‌شود.
- ❖ مشارکت فعال جامعه محلی و زائران در مدیریت امنیت: ایجاد سازوکارهای مشارکتی مانند شورای محلی امنیت، گروه‌های دیده‌بانی مردمی و تعامل مستمر بین نهادهای انتظامی و جامعه محلی، به افزایش حس تعلق و مسئولیت‌پذیری اجتماعی کمک می‌کند و بازدارندگی اجتماعی را تقویت می‌کند.

حامی مالی

این اثر حامی مالی نداشته است.

سهام نویسندگان

نویسندگان در انجام این پژوهش سهم برابر دارند.

تضاد منافع

نویسندگان اعلام می‌دارند، هیچ تضاد منافی در رابطه با نویسندگی و یا انتشار این مقاله وجود ندارند.

تقدیر و تشکر

نویسندگان این مقاله، از عاملین چاپ مقاله تشکر می‌کند.

منابع

- (۱) اکبری، مجید، بوستان احمدی، وحید، انصاری، معصومه و سهرابی، وحید. (۱۴۰۱). سنجش جایگاه کشورهای اسلامی از نظر شاخص‌های رقابت‌پذیری جهانی سفر و گردشگری با استفاده تکنیک ماباک (MABAC) فصلنامه علمی برنامه‌ریزی منطقه‌ای، ۱۲(۴۵)، ۱-۱۸.
- (۲) اسدیان اردکانی، فائزه، صادقی شاهدانی، حسین و الهیاری، نرگس. (۱۴۰۳). تحلیلی بر اهمیت و عملکرد مؤلفه‌های مؤثر در پیشگیری از جرم در مقاصد گردشگری با رویکرد طراحی محیطی (مورد مطالعه: محور گردشگری میدان امام علی (ع) و میدان نقش جهان اصفهان). گردشگری و توسعه، ۱۳(۱)، ۱۹۵-۲۱۷.
- (۳) بیات، روح‌الله، کلانتری، محسن، و حسنی، سعید. (۱۳۸۹). توانمندسازی معابر و محلات شهری در برابر بزهکاری از طریق طراحی محیطی (CPTED) دومین کنفرانس برنامه‌ریزی و مدیریت شهری، دانشگاه فردوسی مشهد.
- (۴) محمدی، سیامک، حسین‌زاده دلیر، کریم و نوروزی ثانی، پرویز. (۱۳۹۶). ارزیابی تأثیر نوع و میزان کاربری اراضی در شکل‌گیری کانون‌های جرم‌خیز؛ مطالعه موردی: جرائم مربوط با سرقت در شهر تبریز. فصلنامه علمی و پژوهشی پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، ۸(۲۹)، ۴۳-۶۰.
- (۵) شریعتی مزینانی، سعید و فروغ‌زاده، سیمین. (۱۳۹۶). فضاهای عمومی و امنیت زنان در شهر مشهد. پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی، ۴(۴)، ۷۱-۹۰.

<http://Dor.org/20.1001.1.22285229.1396.8.29.3.7>

<http://DOI.org/10.22108/ssoss.2018.100985.1007>

۶) صادقی، علی رضا و باقرزاده، امید. (۱۳۹۷). ارتقای امنیت محیطی در شهرهای مذهبی از طریق تحلیل و پهنه‌بندی جذابیت‌های راه، مورد پژوهی: شهر مشهد. پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی، ۷(۴)، ۷۵-۹۲.

https://ssoss.ui.ac.ir/article_24021.html

۷) رخس ماه، محمدرضا، و بیدخوری، علیرضا. (۱۴۰۰). بررسی نقش امنیت در گردشگری مذهبی منطقه ثامن کلان‌شهر مشهد. پژوهش‌های گردشگری و توسعه پایدار، ۱۶(۴)، ۴۷-۵۴.

<http://trsd.ir/post.aspx?id=732>

۸) دهشیری، محمدرضا و بهارلو، محمدرضا. (۱۳۹۹). تأثیر تعاملات پلیس ایران و عراق بر توسعه گردشگری مذهبی. نشریه علمی مطالعات راهبردی ناجا، ۵(۱۵)، ۱۷۲-۱۳۹.

<http://DOI.org/20.1001.1.25381946.1399.5.15.6.0>

۹) گودرزی، رضا (مترجم). (۱۳۹۰). جرم و گردشگری: مجموعه مقالات تروریسم (نوشته مک جرومی الروی و کلاوس آلباکوترک). اصفهان: مرکز تحقیقات کاربردی فرماندهی انتظامی استان اصفهان.

۱۰) کلانتری، محسن، حیدریان، مسعود، و محمودی، عاطفه. (۱۳۹۰). ایمن‌سازی فضای کالبدی شهرها در برابر بزهکاری با استفاده از راهبردهای پیشگیری جرم با طراحی محیطی. فصلنامه دانش انتظامی، ۱۲(۳)، ۷۴-۵۱.

http://pok.jrl.police.ir/article_97035.html

۱۱) یانگز، دونا، و کاتر، دیوید. (۱۳۸۹). اصول مکان‌یابی جغرافیایی مجرمان. تهران: انتشارات کارآگاه.

۱۲) کلانتری، محسن. (۱۳۸۰). بررسی جغرافیای جرم و جنایت در مناطق شهر تهران (پایان‌نامه دکتری). دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران.

۱۳) موسوی، سید احمد، و قنبری باغسیاه، علی. (۱۴۰۳). تبیین نقش عامل‌های کالبدی بر شکل‌گیری نقاط جرم‌خیز شهر بوشهر. فصلنامه پژوهش‌های علوم انتظامی، ۴(۲۶)، ۵۶-۳۴.

http://pok.jrl.police.ir/article_103465.html

۱۴) کلانتری، میترا، شیعه، اسماعیل، و رفیعیان، مجتبی. (۱۳۹۹). الگوی رابطه‌ای مدیریت مکان-جرم به عنوان رهیافتی روش‌شناختی در جرایم شهری. فصلنامه پژوهش‌های علوم انتظامی، ۲۲(۴)، ۲۵-۶۷.

[HTTP://DOR.ORG/20.1001.1.17359252.1399.22.4.2.5](http://DOR.ORG/20.1001.1.17359252.1399.22.4.2.5)

۱۵) محمدنسل، غلامرضا (۱۳۹۱). مبانی پیشگیری از جرم، تهران: نشر میزان.

۱۶) نوروزی، بهرام؛ بارانی، محمد؛ سرکشکیان، سیدمحمدحسین (۱۳۹۲). پیشگیری از جرم (از نظریه تا عمل با تأکید بر نقش پلیس)، تهران: انتشارات معاونت تربیت و آموزش فراجا.

۱۷) صفاری، علی. (۱۳۸۶). مبانی نظری پیشگیری وضعی از جرم. مجله تحقیقات حقوقی، ۳۳(۳)، ۷۵-۹۶.

https://lawresearchmagazine.sbu.ac.ir/article_56568.html

۱۸) میرخلیلی، سید محمود. (۱۳۸۳). پیشگیری وضعی از نگاه آموزه‌های اسلام. حقوق اسلامی، ۱، ۵۹-۷۶.

<https://www.noormags.ir/view/en/articlepage/61124>

۱۹) نجفی ابرندآبادی، علی حسین. (۱۳۷۶). روابط میان پیشگیری وضعی و کنترل بزهکاری. فصلنامه تحقیقات حقوقی، (شماره ۱۹-۲۰)، ۶۲۸-۶۰۵.

https://lawresearchmagazine.sbu.ac.ir/article_56662.html

20) Akbari, M., Boostan Ahmadi, V., Ansari, M. & Sohrabi, V. (2022). Measuring the position of Islamic countries in terms of global travel and tourism competitiveness index using MABAC technique. *Regional Planning Journal*, 12(45), 1-18. [Persian]

<https://doi.org/10.30495/jzpm.2022.4302>

21) Asadian Ardekani, F., Sadeghi Shahdani, H. & Elahyari, N. (2024). An analysis of the importance and performance of effective components in crime prevention in tourism destinations with an environmental design approach (Case study: Tourism axis of Imam Ali (AS) Square and Naqsh-e Jahan Square of Isfahan). *Tourism and Development*, 13(1), 195-217.

<https://doi.org/10.22034/2023.368462.2687jtd>

22) Bayat, R., Kalantari, M. & Hasani, S. (2010). Empowering urban streets and neighborhoods against delinquency through environmental design (CPTED). Second Conference on Urban Planning and Management, Ferdowsi University of Mashhad. [Persian]

23) Mohammadi, S., Hosseinzadeh Dalir, K., & Norouzi Sani, P. (2017). Assessing the impact of type and extent of land use on the formation of crime-prone hotspots: Case study of theft crimes in Tabriz. *Urban Research and Planning*, 8(29), 43-60. [Persian]

<https://doi.org/20.1001.1.22285229.1396.8.29.3.7>

- 24) Shariati Mazinani, S., & Foroughzadeh, S. (2017). Public spaces and women's security in the city of Mashhad. *Strategic Studies on Social Problems*, 6(4), 71–90. <https://doi.org/10.22108/ssoss.2018.100985.1007>
- 25) [Persian]
- 26) Sadeghi, A. R., & Bagherzadeh, O. (2018). Enhancing environmental security in religious cities through analysis and zoning of asset attractiveness: Case study of Mashhad. *Strategic Studies on Social Problems*, 7(4), 75–92. [Persian] <https://doi.org/10.22108/SSOSS.2019.104760.1104>
- 27) Rokhsh Mah, M. R., & Bidkhor, A. (2021). The role of security in religious tourism in Samen area of Mashhad metropolis. *Tourism and Sustainable Development*, 16(4), 47–54. [Persian] <http://trsd.ir/post.aspx?id=732>
- 28) Dehshiri, M. R., & Baharloo, M. R. (2020). The impact of Iran-Iraq police interactions on the development of religious tourism. *NAJA Strategic Studies Journal*, 5(15), 139–172. <https://doi.org/20.1001.1.25381946.1399.5.15.6.0> [Persian]
- 29) Goodarzi, R. (Trans.). (2011). *Crime and tourism: Collection of essays on terrorism* (by Mac Jerome Leroy & Klaus Albachuterk). Isfahan: Applied Research Center of Isfahan Police Command. [Persian]
- 30) Kalantari, M., Heydarian, M., & Mahmoudi, A. (2011). Securing urban physical space against delinquency through crime prevention strategies using environmental design. *Police Knowledge Quarterly*, 12(3), 51–74. [Persian] http://pok.jrl.police.ir/article_97035.html
- 31) Youngs, D., & Canter, D. (2010). *Principles of geographical profiling of offenders* (Persian trans.). Tehran: Detective Publications. [Persian]
- 32) Kalantari, M. (2001). *A study of crime geography in Tehran urban areas* (Doctoral dissertation). Faculty of Geography, University of Tehran. [Persian]
- 33) Mousavi, S. A., & Ghanbari Baghsiah, A. (2024). Explaining the role of physical factors in the formation of crime-prone spots in Bushehr city. *Police Science Research Journal*, 4(26), 34–56. [Persian]. http://pok.jrl.police.ir/article_103465.html
- 34) Kalantari, M., Shia, E., & Rafieian, M. (2020). Relational model of place-crime management as a methodological approach in urban crimes. *Police Science Research Journal*, 22(4), 25–67. <https://doi.org/20.1001.1.17359252.1399.22.4.2.5> [Persian]
- 35) Mohammadsal, Gh. (2012). *Fundamentals of crime prevention*. Tehran: Mizan Publishing. [Persian]
- 36) Norouzi, B., Barani, M., & Sarkeshkian, S. M. H. (2013). *Crime prevention (From theory to practice with emphasis on the role of police)*. Tehran: Education and Training Deputy of NAJA. [Persian]
- 37) Safari, A. (2007). Theoretical foundations of situational crime prevention. *Journal of Legal Research*, (33), 75–96. [Persian] https://lawresearchmagazine.sbu.ac.ir/article_56568.html
- 38) Mirkhalili, S. M. (2004). Situational prevention from the perspective of Islamic teachings. *Islamic Law*, 1, 59–76. [Persian]
- 39) <https://www.noormags.ir/view/en/articlepage/61124>
- 40) Najafi Abrandabadi, A. H. (1997). The relationship between situational prevention and delinquency control. *Journal of Legal Research*, 1(19–20), 605–628. [Persian] https://lawresearchmagazine.sbu.ac.ir/article_56662.html
- 41) Cozens, P. M., Saville, G., & Hillier, D. (2005). Crime prevention through environmental design (CPTED): A review and modern bibliography. *Property Management*, 23(5), 328–344. <https://doi.org/10.1108/02637470510631483>
- 42) Piopiunik, Marc, & Ruhose, Jens. (2017). Immigration, regional conditions, and crime: Evidence from an allocation policy in Germany. *European Economic Review*, 92, 258–282. <https://doi.org/10.1016/j.euroecorev.2016.12.007>
- 43) Taylor, B., & Ralph, K. (1998). *Crime and peace*. National Institute of Justice (NIJ).
- 44) Wang, D., Ding, W., Lo, H., Morabito, M., Chen, P., Salazar, J., & Stepinski, T. (2013). Understanding the spatial distribution of crime based on its related variables using geospatial discriminative patterns. *Computers, Environment and Urban Systems*, 39, 93–106. <https://doi.org/10.1016/j.compenvurbsys.2013.01.008>